

Η ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΥ - ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ*

(ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΟΥ ΒΙΒΛΙΚΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ)

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Γ. ΤΣΑΚΩΝΑ

Έντετ. Έφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

2. Ἡ περὶ πνεύματος διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

α) Αἱ διάφοροι ἔννοιαι τοῦ πνεύματος.

Ὁ Παῦλος ἀποτελεῖ τὸν κορυφαῖον θεολόγον καὶ βαθυνούστατον ἑκφραστὴν τῆς περὶ Πνεύματος διδασκαλίας μεταξὺ ὄλων τῶν συγγραφέων τῆς Κ.Δ.¹ Τοῦτο δὲ προκύπτει ὄχι μόνον ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ θεολογικὴ του σκέψις εἶναι βαθύτατα ἐμπεποτισμένη ἐκ τῆς νέας ἐμπειρίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ οὐσιώδη ρόλον διαδραματίζει ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι αὗτος εἶναι ὁ πλέον ἀνθρωπολόγος ἐκ τῶν συγγραφέων τῆς Κ.Δ. καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ περὶ πνεύματος διδασκαλία ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς περιοχῆς τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ μέχρι τῆς ὑπερβατικῆς πραγματικότητος, εἰς ἃς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 359 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Διὰ τὸ ὅλον θέμα πρβλ. σχετικὴν βιβλιογραφίαν. E. S c h w e i z e r, «πνεῦμα» εἰς Kittel's Th.D.N.T., VI, σ. 415-437. G. W. H. L a m p e, «Holy Spirit», εἰς Interpreter's Diction. of the Bible, II, σ. 636-8. H. B. S w e t e, «Holy Spirit» εἰς Hastings, Diction. of the Bible, II, σ. 409-410. C. A. A. S c o t t, Christianity according to St. Paul, Cambridge 1961, σ. 141-6, 100. A r n d t - G i n g r i c h, ἔνθ' ἄν., σ. 480-485. R. B u l t m a n n, Theology of the N.T., τομ. I, σ. 153-164, 330-340. W. D. S t a c o y, The Pauline View of Man, σ. 128-153. N. H. S n a i t h, The Distinctive Ideas of the O.T., σ. 182-8. W. D. D a v i e s, «Paul and the Dead Sea Scrolls: Flesh and Spirit» εἰς The Scrolls and the N.T. edit. by K. Stendahl, σ. 157-182. F. S. J. P r a t, The Theology of St. Paul, τόμ. II, σ. 53-55, 405-7, 439-441, 432-4, 142-6, 288-294, 395. G. B. S t e v e n s, The Theology of the N.T., Edinburgh 1968, σ. 338-348, 431-445. E. S t a u f f e r, N.T. Theology, σ. 165-8. A. R i c h a r d s o n, ἔνθ' ἄν., σ. 109-124. R. J e w e t t, Paul's Anthropological Terms, Leiden 1971, σ. 167-200. J. D u p o n t, Gnosis· la connaissance religieuse dans les Epîtres de St. Paul, σ. 151-180. W. G u t b r o d, Die paulinische Anthropologie, Stuttgart 1934, σ. 85-92. B o. R e i c k e, «Body and Soul in the New Testament» εἰς St.Th. 19 (1965), σ. 200-212.

σφαίρας τὸ πνεῦμα, ὡς τε Ἄγιον καὶ ἀνθρώπινον, κατέχει ἐξέχουσιν θέσιν.

Ὁ Παῦλος εἶναι Ἰουδαῖος τῷ γένει καὶ ἡ θεολογικὴ του σκέψις ἔχει τὰς ρίζας της εἰς τὴν Π.Δ., χωρὶς οὗτος νὰ παραβλέπη καὶ τὸν σύγχρονον αὐτῷ ἑλληνιστικὸν κόσμον, παρ' οὗ ἀντλεῖ ἱκανὰ στοιχεῖα. Ὁ βιβλικὸς του οὗτος προσανατολισμὸς θέτει τὴν σφραγίδά του καὶ εἰς τὴν περὶ πνεύματος διδασκαλίαν, ἣν οὗτος διευρύνει καὶ ὀλοκληροῖ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἐσχατολογικῆς ἐποχῆς, εἰς ἣν τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τὸ ἐπίκεντρον καὶ τὴν ἰθύνουσαν δύναμιν.

Ὡσαύτως ἡ παρὰ Παύλῳ ὑφισταμένη ἠθικὴ διαρχία, σὰρξ-πνεῦμα, προσδίδει νέαν ἔμφασιν εἰς τὴν περὶ πνεύματος διδασκαλίαν, ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ὁποῦ ἐξυφαίνεται ἡ νέα ἐν Πνεύματι καὶ ἐν Χριστῷ ζωὴ καὶ ἥτις ζωὴ ἐν Πνεύματι ἀποτελεῖ τὸ μήνυμα τῆς ἐν Χριστῷ λυτρώσεως καὶ τὴν κατάφασιν τῶν ἀνθρώπινων προσπαθειῶν ὑπὸ τὸ φῶς καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἡ περὶ πνεύματος διδασκαλία τοῦ Παύλου, καίτοι περιπτωσιολογική, ὑπυχορευομένη ἐκ τῶν ἐκάστοτε ἀναγκῶν τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὰ προβλήματα ὁ Ἀπόστολος ζητεῖ νὰ ἀπαντήσῃ, ἐμφανίζει ποιάνα τινα ἐξέλιξιν μὲ τελικὸν σκοπὸν τὸν καθορισμὸν τῆς ἐν Πνεύματι χριστιανικῆς ἐμπειρίας, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ τέλος τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως.

Ἐνῶ ὅμως ἡ διδασκαλία τοῦ Παύλου περὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς ἐσχατολογικοῦ δώρου καὶ ὡς καρποῦ τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως, δὲν δημιουργεῖ σοβαρὰς δυσχερείας μεταξὺ τῶν ἐρμηνευτῶν¹, ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ «πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου» ἔχει προκαλέσει ζωντὰς ἀντιρρήσεις εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἐν τῷ παρόντι. Ἡ προβληματικότης στρέφεται περίξ τοῦ γεγονότος, κατὰ πόσον ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ «πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου», ὡς μέρους τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ἢ κατὰ πόσον διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης δηλοῦται τὸ θεῖον Πνεῦμα, ὅπερ δρᾷ εἰς τὸν ἀνθρώπον δυνάμει τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως. Ἀκολούθως δέ, ἐὰν δεχθῶμεν, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ «πνεῦμα», ὡς ἔμφυτος ἀρχή, ποία ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν «ψυχὴν», ἥτις χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Παύλου ὡσαύτως, ἔστω καὶ εἰς λίαν περιορισμένην κλίμακα;²

1. Διὰ τὴν μᾶλλον πρόσφατον ἔρευναν ἐπὶ τοῦ θέματος πρβλ. E. Schweizer, ἔνθ' ἀν., VI, σ. 415-437. Stacey, ἔνθ' ἀν., σ. 128-153. Ἡ προβληματικότης τῆς Παυλείου αὐτῆς διδασκαλίας ἔγκειται εἰς τὸ πόθεν οὗτος ἀντλεῖ τὴν διδασκαλίαν του αὐτήν, ἐκ τῆς Π.Δ. ἢ τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου; Σήμερον ὅμως σχεδὸν ὁμοφώνως οἱ ἐρμηνευταὶ δέχονται, ὅτι ὁ Παῦλος ἔχειται στερωδῶς τῆς Π.Δ. καὶ τοῦ ὀρθοδόξου Ἰουδαϊσμοῦ, ἀφ' ὧν καὶ ἀντλεῖ ἰδέας, ἄνευ παραγνωρίσεως τῶν ἑλληνιστικῶν θρησκευτικο-φιλοσοφικῶν ῥευμάτων. Ἐπὶ πάντων ὅμως τούτων ὁ Παῦλος θέτει τὴν σφραγίδα τῆς νέας του ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως καὶ ἐμπειρίας.

2. Ὁ ὅρος «ψυχὴ» εἰς τὸν Παῦλον ἀπαντᾷ εἰς Ρωμ. 2:9, 11:3, 13:1, 16:4. Α'.

Ὁ ὅρος «πνεῦμα» ὑπὸ φυσιοκρατικὴν ἔννοιαν ἀπαντᾷ ἅπαξ εἰς τὸν Παῦλον καὶ δὴ εἰς τὴν Β' Θεσσ. 2:8 καὶ σημαίνει τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὸν ἐκ ταύτης προερχόμενον ἀέρα. Οὐδεμία δυσχέρεια ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τῆς τοιαύτης ἔννοιᾶς τοῦ πνεύματος προκύπτει, δεδομένου, ὅτι ὁ Παῦλος παραθέτει ἐνταῦθα Παλαιδιαθηρικὸν χωρίον (Ἡσ. 11:4. Ψαλμ. 32(33):6). Δεδομένης ὅμως τῆς μοναδικῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν τὸ «πνεῦμα» ἐμφανίζεται ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἐνταῦθα, ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν δυσχερειῶν, ἃς παρουσιάζει ἡ αὐθεντικότης τῆς Β' πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῆς¹, ἀφ' ἑτέρου, καθίσταται προβληματικὸν κατὰ πόσον ὁ Παῦλος χρησιμοποιοῖ τὸ «πνεῦμα» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀέρος, τῆς ἀναπνοῆς. Οὐχ ἤττον ὅμως ἱκανοὶ συγγραφεῖς θεωροῦν τὴν ἔννοιαν ταύτην τοῦ πνεύματος Παύλειον καὶ ὡς τοιαύτην ἀναφέρουν αὐτήν². Ὡς βάσις τῆς φυσικῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς, ἥτοι ὡς ζωϊκὴ ἀρχή, τὸ «πνεῦμα» οὐδὲν ἀπαντᾷ εἰς τὸν Παῦλον, ὡς εἰς τὴν Π.Δ. Τὸ γεγονός τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἔμφασιν, ἣν προσδίδει ὁ Παῦλος εἰς τὴν νέαν ἐν Χριστῷ δημιουργίαν, προϋποθέτων ἀσφαλῶς τὴν πρώτην δημιουργίαν καὶ τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἁμαρτίαν διὰ τῆς ἔναντι τοῦ Θεοῦ ἀνταρσίας, ἥτις ἁμαρτία καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἕνα πόλον τῆς Παυλείου Θεολογίας.

Ἐν συνεχείᾳ εὐάριθμα χωρία τῶν Ἐπιστολῶν ἀναφέρονται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀποτελέσει, ὡς προσελέχθη, ἀντικείμενον εὐρυτάτης ἐρεύνης, προκειμένου νὰ προσδιορισθῇ ἡ φύσις του καὶ ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θέσις του.

Εἶναι γεγονός, ὅτι ὁ Παῦλος σαφῶς ὁμιλεῖ, πέρα τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου ἢ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ, περὶ τίνος πνεύματος ἐνυπάρχοντος εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀνήκοντος εἰς αὐτόν. Τὸ πνεῦμα τοῦτο ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὴν σάρκα (Α' Κορ. 5:5. Β' Κορ. 7:1. Κολ. 2:5), μεθ' ἧς καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὅλον τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ἢ συνεκφέρεται μετὰ τοῦ ὅρου «σῶμα», δηλοῦν οὕτω πάλιν τὸ ὅλον τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως (Α' Κορ. 7:34). Εἰς τὸ Α' Θεσσ. 5:23 ὅμως ἡ ὁλότης τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος παρίσταται ὡς συνισταμένη ἐκ τοῦ πνεύματος, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, εἰσαγομένης οὕτω μιᾶς τριχοτομικῆς δομῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὅ,τι εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας εἶναι ἡ ἀποψις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἐκ σώματος /σαρκὸς καὶ ψυχῆς /πνεύματος, ὡς φύσει δεδομένων εἰς αὐτὸν στοιχείων³.

Ἄλλαχοῦ εἰς τὸν Παῦλον τὸ «πνεῦμα» ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν καὶ ἔδραν

¹ Κορ. 15:45. Β'. Κορ. 1:23. 12:15. Ἐφεσ. 6:6. Φιλιπ. 1:27. 2:30. Κολ. 3:23. Α'. Θεσ. 2:8. 5:23, ἥτοι ἐν συνόλῳ 13 μόνον φορές.

² 1. Stacey, ἐνθ' ἄν., σ. 136. Guthrie, N.T. Introduction, II, σ. 184 ἐξ.

³ 2. Burton, ἐνθ' ἄν., σ. 490. Arndt-Gingrich, ἐνθ' ἄν., σ. 680. Stacey, ἐνθ' ἄν., σ. 136. Pratt, ἐνθ' ἄν., II, σ. 405.

³ Διὰ τὰς διαφόρους ἔννοιαι τῶν ὄρων «σῶμα», «σάρξ», «ψυχή» παρὰ Παῦλον, πρβλ. Stacey, ἐνθ' ἄν. Jewett, ἐνθ' ἄν. J. A. T. Robinson, The Body.

τῆς ἐνοράσεως, τοῦ αἰσθήματος, τῆς θελήσεως καὶ τῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ ἀνθρώπου (Α' Κορ. 2:11. 16:18. Β' Κορ. 2:13. 7:13. Γαλ. 6:18. Φιλιπ. 1:27. 4:23. Κολ. 2:5. Β' Τιμ. 4:22. Φιλήμ. 25)¹.

Τὸ «πνεῦμα» αὐτὸ ἀποτελεῖ στοιχεῖον ἀνθρωπολογικὸν καὶ πᾶσα περὶ τούτου ἀντίθετος ἀποψις δὲν γίνεται δεκτὴ σήμερον παρὰ τοῖς ἐρμηνευταῖς². Αὐτὸ τὸ πνεῦμα εἶναι τὸ ἐρευρῶν τὰ βάθη τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐρευρᾷ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ (Α' Κορ. 2:11). Ἀλλαχοῦ ὁ Παῦλος εἰς τὰς Ἐπιστολάς του ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος, ὡς ἀνήκοντος εἰς αὐτὸν ἢ τοῦς ἀνθρώπους. Οὕτως ὁμιλεῖ περὶ τοῦ πνεύματος του (Β' Κορ. 2:13. Α' Κορ. 16:18. 5:3-5) ἢ περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Τίτου (Β' Κορ. 7:13) ἢ περὶ τοῦ πνεύματος τῶν πιστῶν ἐν ἀνθρωπολογικῇ ἐννοίᾳ (Α' Κορ. 16:18. Γαλ. 6:18. Φιλιπ. 4:23. Φιλήμ. 25) ἢ περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Τιμοθέου (Β' Τιμ. 4:23). Τοῦτο δὲ τὸ πνεῦμα σαφῶς διαστέλλεται ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ διδομένου εἰς τοὺς πιστοὺς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐνοικοῦντος ἐν αὐτοῖς. Τὸ ἀνθρωπολογικὸν αὐτὸ πνεῦμα εἶναι τὸ «πνεῦμα τοῦ κόσμου», τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τοὺς ψυχικῶς ζῶντας ἀνθρώπους (Α' Κορ. 2:12-14) καὶ ἀποτελεῖ τὸ μέσον κατανοήσεως τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων. Τὸ πνεῦμα τοῦτο, ὡς καὶ ἄλλοι ἀνθρωπολογικοὶ παράγοντες, νοῦς, σὺννεΐδῃσις, ἀποτελοῦν στοιχεῖα τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου, δι' ὃν οὗτος ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν καὶ ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸν πέραξ αὐτοῦ κόσμον τοῦ ἐπιστητοῦ, καὶ τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται ὡς ἄχροα, ἤτοι στεροῦνται τῶν ποιοτήτων τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ. Ὑπ' αὐτὴν δὲ τὴν ἐννοίαν τὸ πνεῦμα ἔρχεται εἰς ποιᾶν τινὰ σχέσιν πρὸς τὴν ψυχὴν, ὅταν ἡ τελευταία δηλοῖ τὴν θέλησιν (Φιλιπ. 1:27. Ἐφεσ. 6:6. Κολ. 3:23), καίτοι ἀλλαχοῦ ἡ ψυχὴ τίθεται ὡς πρᾶλληλος πρὸς τὸ πνεῦμα, ὡς μέρος τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος (Α'. Θεσ. 5:23) ἢ δηλοῖ τὸν φυσικὸν ἀνθρώπον, τὸν ψυχικόν, εἰς ὃν ἀνήκει καὶ τὸ πνεῦμα, ὡς ἀνθρωπολογικὸν στοιχεῖον (Α'. Κορ. 2:14. 15:44)³. Ἡ θέσις αὕτη τοῦ Παύλου ἐναντι τοῦ πνεύματος, ὡς ἀνθρωπολογικοῦ παράγοντος, δικαιολογεῖται ἕνεκα τῆς καταπολεμησέως του

1. Arndt-Gingrich, ἐνθ' ἀν., σ. 681. E. Schweizer, ἐνθ' ἀν., VI, σ. 434-5. Bultmann, ἐνθ' ἀν., I, σ. 209. Jewett, ἐνθ' ἀν., σ. 167-172. Charles, Eschatology, σ. 467 ἐξ.

2. E. Schweizer, ἐνθ' ἀν., VI, σ. 435.

3. Γενικῶς ἡ ψυχὴ εἰς τὸν Παῦλον δηλοῖ: 1) τὴν ζῶν (Ρωμ. 11:3. 16:4. Β' Κορ. 1:23. Φιλιπ. 2:30). 2) Τὸ ἄτομον, τὸ πρόσωπον (Ρωμ. 2:9. 13:1. Β' Κορ. 12:15). 3) Τὴν ζωτικότητα (Α' Κορ. 15:45. Α'. Θεσ. 2:8). 4) Τὴν θέλησιν, ἐπιθυμίαν (Ἐφεσ. 6:6. Φιλιπ. 1:27. Κολ. 3:23). 5) Μέρος τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου (Α' Θεσ. 5:23). Ὑπ' αὐτάς δὲ τὰς ἐννοίας ἡ ψυχὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἔβρ. **נַפְשׁ** καὶ τὴν ψυχὴν τῶν Ο' (πρβλ. Staley, ἐνθ' ἀν., σ. 121-127. Jewett, ἐνθ' ἀν., σ. 334-57. Charles, ἐνθ' ἀν., 467. Bultmann, ἐνθ' ἀν., I, σ. 204. Conzelmann, An Outline of the Theology of the N.T., σ. 179).

ἐναντίον τῶν γνωστικῶν τῆς Κορίνθου, οἵτινες ἐζήτουν νὰ θέσουν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὃν τμήμα τοῦ anima mundi, κατὰ τὰ στωϊκὰ πρότυπα, ὑπεράνω παντὸς ἄλλου παράγοντος καὶ νὰ θεωρήσουν τοῦτο ὡς μέρος τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, δι' οὗ οὗτος ἔρχεται εἰς ἐπαφήν καὶ γινώσιν μετὰ τοῦ θεοῦ¹. Ὁ Παῦλος ὁμοίως οὐδόλως ἀναφέρεται εἰς τὸ «πνεῦμα τοῦ κόσμου» τῶν Στωϊκῶν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸν σπινθῆρα, τὸν θεῖον, ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ δημιουργεῖ τὸν κατὰ κόσμον σοφὸν καὶ εἶναι μέσον προσκτήσεως τῆς κατὰ κόσμον σοφίας, ἥτις εἶναι μωρία εἰς τὸν Θεόν (Α'. Κορ. 3:19). Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, κατ' αὐτόν, ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἀτόμου καὶ ἔχει τὰς βίβλας του εἰς τὴν Π.Δ. καὶ τὸν Ἰουδαϊσμόν. Ὁ Bultmann δέχεται, ὅτι ὁ Παῦλος ἐν τῇ ἀνθρωπολογικῇ του ἐκδοχῇ ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ Γεν. 2:7, καθ' ὃ ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο εἰς ψυχὴν ζώσαν (Α'. Κορ. 15:45)². Ὁμοίως ὁ Charles δέχεται, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ χρήσει τοῦ ὄρου «πνεῦμα», ὡς ἀνθρωπολογικοῦ στοιχείου, φαίνεται ἀκολουθῶν τὸν παλαιστινιακὸν Ἰουδαϊσμόν καὶ τὴν ἰουδαϊκὴν ψυχολογίαν³. Ὁ Jewett δέχεται, ὅτι «τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου» εἰς τὸν Παῦλον, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως τῆς Α'. Κορ. 2:11, σχετίζεται στενωῶς πρὸς τὸ ἐνθουσιαστικὸν πνεῦμα τῆς ἐλληνιστικῆς Ἐκκλησίας⁴. Θεωρεῖ ὁμοίως οὗτος τὴν τελικὴν διατύπωσιν τῆς Παυλείου θέσεως περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἰδίαν τοῦ Παύλου διδασκαλίαν, παράλληλος πρὸς τὴν ὁποίαν δὲν ἀπαντᾷ οὔτε εἰς τὴν ἐλληνιστικὴν, οὔτε εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν σκέψιν. Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Παύλου δὲν συγκροτεῖ ἐν σύστημα, κατὰ τὸν Jewett, ἀλλ' ἀποτελεῖ ἐπινόησιν τοῦ Παύλου πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν αἰρετικῶν, ἀνευ περαιτέρω λογικῆς ἐπεξεργασίας⁵. Πρὸς τὴν αὐτὴν γνώμην κλίνει καὶ ὁ Schweizer, ὅστις πιστεύει, ὅτι οἱ ἀνθρωπολογικοὶ ὄροι τοῦ Παύλου, γενικώτερον, οὔτε συνεπεῖς εἶναι οὔτε πρωτότυποι⁶. Τὸ δὲ πνεῦμα, ὡς ἀνθρωπολογικὸν στοιχεῖον, κατὰ τὸν Schweizer, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ψυχικὰς μᾶλλον ἢ τὰς φυσικὰς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ εἰς τὸ θέμα αὐτὸ ὁ Παῦλος χρησιμοποιεῖ λαϊκὴν ἀνθρωπολογικὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ⁷.

Εἶναι γεγονός, ὅτι τὸ «πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου» ὡς ἀνθρωπολογικὸν στοιχεῖον ἐλαχίστας φορὰς ἀναφέρεται εἰς τὸν Παῦλον, καί, ἂν ἐξαιρέση τις τὸ Α'. Κορ. 2:11, εἰς πλείστας τῶν ἄλλων περιπτώσεων ταυτίζεται πρὸς τὸ ἄτομον, ἐνῶ εἰς ἐλαχίστας φορὰς (Α'. Κορ. 5:3-5. 7:34. Β'. Κορ. 7:1. Κολ.

1. Stacey, ἐνθ' ἄν., σ. 139 ἐξ. Jewett, ἐνθ' ἄν., σ. 184 ἐξ.

2. Ἐνθ' ἄν., I, 204. J. Dupont, Gnosis, σ. 174-7. Charles, ἐνθ' ἄν., σ. 469.

3. Ἐνθ' ἄν., σ. 470-3. Ὁμοίως ὁ καθηγητὴς Τρεμπέλας δέχεται τὸν ψυχολογικὸν χαρακτῆρα τοῦ ὄρου (Ἔπομν. εἰς Ἐπιστολὰς Κ.Δ. 1, σ. 253).

4. Ἐνθ' ἄν., σ. 194.

5. Ἐνθ' ἄν., σ. 196-7.

6. Ἐνθ' ἄν., VI, σ. 434.

7. Ἐνθ' ἄν., VI, σ. 435. J. Dupont, ἐνθ' ἄν., σ. 177.

2:5. Α'. Θεσσ. 5:23) ἀποτελεῖ τὸν ἕτερον πόλον τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σῶμα ἢ τὴν σάρκα. Εἶναι ὅμως ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι τὸ πνεῦμα ἀποτελεῖ οὐσίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ ἀπλῶς τάσιν θελήσεως ἢ αὐτοσυνειδησίαν, ὡς δέχεται ὁ Bultmann, τονίζων τὸ ἐνιαῖον τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ὀλόγητος, καὶ τὴν ῥητορικὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων ἀνθρωπολογικῶν ὄρων πρὸς δῆλωσιν τοῦ ἀνθρώπου¹. Ἡ οὐσία αὕτη εἶναι ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὴν Παλαιδιαθηκικὴν χρῆσιν τοῦ ὄρου, ἀσχέτως τῶν διαφόρων ἀλλοιώσεων ἢ μεταβολῶν τοῦ ὄρου². Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη καθίσταται ἐξόχως σπουδαία, διότι ἀποτελεῖ τὴν καταβολὴν καὶ βάσιν πρὸς δρᾶσιν τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ὅπερ σημαίνοντα ῥόλον, ὡς ἐκτεθῆσεται κατωτέρω, διαδραματίζει εἰς τὸν Παῦλον.

Ἄν ὅμως ἀκαθορίστως, ἀσαφῶς καὶ περιπτωσιολογικῶς ὁ Παῦλος ὁμιλῇ περὶ τοῦ ἐμφάντου πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ δι' αὐτὸν κέκτηται μόνον δευτερεύουσαν σημασίαν, τὸ ἀντίθετον συμβαίνει, ὅταν οὗτος ἔρχεται νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὸ Ἄγιον Πνεῦμα, τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ συνιστᾷ τὴν οὐσίαν τῆς Πνευματολογίας του, τῆς ἐν Χριστῷ ἀνθρωπολογίας του καὶ τῆς συνεπέια ταύτης σωτηριολογίας του. Ὑπάρχουν μάλιστα ἐρευνηταί, οἵτινες διατείνονται, ὅτι σκοπίμως ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ παρεμπιπτόντως περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, προκειμένου νὰ ἐξάρῃ τὴν σημασίαν τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, Ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν τελειωτὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἥτις ὑφίσταται ὡς ζῶσα πραγματικότης μόνον ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν καὶ δρᾶσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἢ ὅτι ὁ Παῦλος οὐδέποτε ὁμιλεῖ περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου³. Βεβαίως ἡ ἐκδοχὴ εἶναι ἀστήρικτος, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν χωρίων Α'. Κορ. 2:11. Ρωμ. 8:10 κ.ἄ.

Ἡ Πνευματολογία τοῦ Παύλου προσδίδει νέας διαστάσεις εἰς τὴν περὶ Πνεύματος διδασκαλίαν τῆς Κ.Δ. καί, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ἀρχαιότεραν γραπτὴν Καινοδιαθηκικὴν μαρτυρίαν περὶ Πνεύματος, τότε γίνεταί δεκτόν, ὅτι κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον ἀποτελεῖ τὸν ῥυθμιστικὸν

1. Ἐνθ' ἄν., I, σ. 204 ἐξ.

2. F. C. Grant, An Introduction to the N.T. Thought, σ. 165-6. Jewett, ἔνθ' ἄν., σ. 194 ἐξ. C. A. A. Scott, ἔνθ' ἄν., σ. 142. N. H. Snaith, ἔνθ' ἄν., σ. 183-4. Ὁ Snaith ἀπορρίπτει τὴν γνώμην τοῦ Ὁριγένους, ὅτι ὁ Παῦλος διὰ τοῦ «πνεῦμα ἀνθρώπου» ἐνοεῖ τὴν διάνοιαν, τὴν νόησιν καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ δέχεται τὴν ἐκδοχὴν τοῦ πνεύματος κατὰ τὸ ἡῖη τῆς Π.Δ. καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν πλατωνικὴν ἄποψιν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου. Τὴν αὐτὴν γνώμην ἀσπάζεται καὶ ὁ W. D. Davies, ὅστις εὕρισκει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου εἰς τὰ χειρόγραφα τῆς Ν. Θαλάσσης (ἔνθ' ἄν., σ. 177 ἐξ.). Ὑπάρχουν βεβαίως ὁμοιότητές τινες μεταξὺ Παύλου καὶ Χειρογράφων, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ τεραστία ἀπόστασις μεταξὺ αὐτῶν, ἰδίως εἰς τὸ θεῖον πνεῦμα, γεγονός, ὅπερ ἐπισημαίνει καὶ αὐτὸς ὁ Davies (σ. 178-182).

3. Jewett, ἔνθ' ἄν., σ. 167 ἐξ.

πκράγοντα, ὅστις προσδιορίζει τὴν περὶ Αὐτοῦ ἐν τῇ Κ.Δ. ἔκτοτε διατυπωθεῖσαν διδασκαλίαν καὶ ἐπηρεάζει τοὺς λοιποὺς συγγραφεῖς τῆς Κ.Δ. Βεβαίως πάντες οἱ συγγραφεῖς διατελοῦν ὑπὸ τὴν αὐτὴν θρησκευτικὴν ἐμπειρίαν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ζώσης ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ τοῦ Πνεύματος, ὡς ἐσχατολογικοῦ χαρίσματος. Τὰ διάφορα ἕμως θεολογικὰ ρεύματα τῆς Κ.Δ. ἀναποφεύκτως δέχονται τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν προγενεστέρων καὶ συμπληροῦν ἄλληλα ἐν τῇ ἐκθέσει καὶ διατυπώσει τῶν θεολογικῶν διδασκαλιῶν. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τὸν Παῦλον, ὅστις γνωρίζων τὴν διδασκαλίαν τῶν πρώτων μαρτύρων καὶ αὐτοπτῶν τοῦ λόγου γενομένων (Λουκ. 1:2) χρῆται αὐτῇ καὶ ἐπεκτείνει ταύτην συμφώνως πρὸς τὰς νέας θρησκευτικὰς ἐμπειρίας καὶ τὰς ἀποκαλύψεις τῆς χάριτος. Τὸ γεγονός τοῦτο τῆς νέας διαμορφώσεως τῶν θεολογικῶν διδασκαλιῶν ἀποτελεῖ ἐπιταγὴν καὶ ἀνάγκην διὰ τὸν Παῦλον, δρῶντα ἐν τῷ οἰκουμένικῳ περιβάλλοντι τῆς μεταφυτεύσεως τῆς νέας θρησκείας καὶ ζητοῦντα νὰ καταστήσῃ προσιτὰ τοῖς πᾶσιν, Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλλησι, τὰ δῶρα τῆς ἐν Χριστῷ λυτρώσεως καὶ τὰ μέσα τῆς ἐν Χριστῷ τελειώσεως τῶν νέων τῆς Ἐκκλησίας μελῶν. Εἰς τὰ ἐρείπια τῶν πκλαιῶν δοξασιῶν καὶ εἰς τὸ δυσβάστακτον βᾶρος τοῦ Νόμου τῆς Π.Δ., ὄντος πκιδαγωγοῦ εἰς Χριστόν, ὀφείλει οὗτος νὰ ἀνεγείρῃ τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα τῆς νέας δημιουργίας, τῆς καινῆς κτίσεως, πλαισιούμενον ὑπὸ νέων ἐμπειριῶν καὶ θρησκευτικῶν βιωμάτων, ὡς καρπῶν μιᾶς βαθυτέρας θρησκευτικῆς ἐμπειρίας, γεννωμένης ἐκ τῆς σωτικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Ἡ ἐπέμβασις αὕτη τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ νέου Ἰσραὴλ ἀποτελεῖ τὴν τελικὴν φάσιν τοῦ θείου σχεδίου πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις φάσις, ὡς ἐκπλήρωσις τῶν πρὸς τοὺς Πατέρας ἐπαγγελιῶν, ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν αὐτοαποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Β'. Κορ. 4:6) καὶ τὴν υἰοθεσίαν τοῦ ἀνθρώπου (Ἐφεσ. 1:5) διὰ τῆς ἐν Χριστῷ λυτρώσεως (Γαλ. 4:5) καὶ τῆς δράσεως τοῦ πνεύματος τῆς υἰοθεσίας (Ρωμ. 8:15), δι' ὧν ἔσχομεν τὴν προσαγωγὴν τῷ Θεῷ (Ρωμ. 5:2. Ἐφεσ. 2:18. 3:12). Αὐτῆς δὲ τῆς βεβαιότητος τῆς υἰοθεσίας δημιουργὸς καὶ ἀρχιτέκτων εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, Ὁπερ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ «ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν» (Τίτ. 3:5).

β) Χορήγησις Ἁγίου Πνεύματος.

Εἶδομεν ἐν τοῖς προηγουμένως ἐκτεθεῖσιν, ἰδίᾳ ἐν τῷ Λουκᾷ καὶ ταῖς Πράξεσιν, ὅτι καρπὸς καὶ συνέπεια τοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς ἐν δόξῃ Ἀναλήψεως Αὐτοῦ καὶ καθέδρας ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἦτο ἡ ἐκχυσις τοῦ Πνεύματος, ὡς ἐκπλήρωσις τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Ἰησοῦ (Πράξ. 1:4, 2:33) καὶ ὡς σημεῖον τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐσχατολογικῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ Ἰωήλ (Πράξ. 2:16..). Ἡ αὕτη ἐκπλήρωσις τῶν ἐσχατολογικῶν γεγονό-

των φαίνεται νὰ διαγράφηται καὶ ἐν τῷ Παύλῳ, ἐφ' ὅσον πάντα τὰ ἐν Χριστῷ ἐκπληροῦνται κατὰ τὰς Γραφὰς (Α' Κορ. 15:3-4) καὶ ἐν Αὐτῷ ἀποκαλύπτεται τὸ ἀπ' αἰῶνος κεκαλυμμένον μυστήριον (Ρωμ. 16:25. Ἐφεσ. 3:4. 6:19. Κολ. 1:26. 2:2. 4:3), ὃ ἐλάλησεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς προφήταις Αὐτοῦ (Ρωμ. 1:2. 3:21. Ἐφεσ. 2:20. Ἐβρ. 1:1. Ἰακ. 5:10. Α'. Πέτρ. 1:10).

Βεβαίως ἐλλείπει ἐκ τοῦ Παύλου ἡ λεπτομερὴς ἐκθεσις τῆς ἐπιγείου ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ ὑπ' Αὐτοῦ ὑπόσχεσις περὶ τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς μαθητάς, ὡς ἀπουσιάζει καὶ ἡ μαρτυρία περὶ τοῦ γεγονότος τῆς Πεντηκοστῆς, καθ' ἣν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐξεχύθη εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Οὐχ ἤττον ὁμως, ὁ Παῦλος ἀναφέρεται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὴν κάθοδον τοῦ Πνεύματος μετὰ τὴν ἐν δόξῃ Ἀνάληψιν τοῦ Ἰησοῦ (Α'. Τιμ. 3:16). Τὸ γεγονός ἀλλωστε τῆς ἐν σαρκὶ παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ ἐλάχιστα ἀναφέρεται εἰς τὸν Παῦλον, ὅστις δέχεται αὐτὸ κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ τὰς προφητείας (Ρωμ. 1:3. 9:5. Β'. Κορ. 5:16. Ἐφεσ. 2:14. Γαλ. 5:24. Α'. Τιμ. 3:16) ὡς καὶ τὴν μετὰ τὴν Ἀνάστασιν φανέρωσίν Του (Α'. Κορ. 15:4-8). Ἀπήχησιν ὁμως τῆς ἐκχύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ Ἰωήλ, δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν καὶ εἰς τὸν Παῦλον, ὅστις βεβαίῳ τοὺς πιστοὺς, ὅτι ἡ ἀνακαίνωσις τῶν πιστῶν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὅποῖον ὁ Θεὸς «ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν» (Τῖτ. 3:6)¹. Ἡ ἰδεολογικὴ γραμμὴ τῶν Συνοπτικῶν καὶ τῶν Πράξεων ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὸν Παῦλον, καθ' ἣν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον σχετίζεται οὐχὶ μόνον πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν Χριστόν, δυνάμει τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Ὁποίου αὐτὸ ἐκχέεται εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὴν ἐν Χριστῷ νέαν αὐτὴν δημιουργίαν διὰ τῆς ἐκχύσεως τοῦ Πνεύματος ἀναφέρεται πολλαχοῦ τῶν Ἐπιστολῶν του ὁ Παῦλος. Οὕτω, καρπὸς τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι οὗτος «ἀναβάς εἰς ὕψος ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν», καὶ ἔδωκεν δόματα τοῖς ἀνθρώποις... καὶ αὐτὸς ἔδωκεν τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφῆτας...» (Ἐφεσ. 4:8-11). Εἰδικώτερον ὁμως ὁ Παῦλος εὐρίσκει ὡς ἀφετηρίαν τῆς δράσεως τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου τὰ γεγονότα τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, δι' ὧν τὸ Πνεῦμα δίδεται εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ γεγονός

1. Τινὲς τῶν ἐρμηνευτῶν κατὰ καιροὺς ἐξέλαβον τὰς Ποιμαντικὰς Ἐπιστολάς ὡς μὴ Παυλείους, στηριχθέντες εἰς διαφόρους λόγους. Σήμερον ὁμως ἡ ἐκδοχὴ αὕτη δὲν γίνεται δεκτὴ καὶ ὑποστηρίζεται λιαν βασίμως ἡ Παυλείος προέλευσις αὐτῶν, ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν αὐτῆς ἐννοίαν, ἥτοι ὅτι ἐκπροσωποῦν Παυλείον διδασκαλίαν. Ἡ διάκρισις αὐτῶν ὡς δευτερο-παυλείων προϊόντων ἐλάχιστα γίνεται δεκτὴ καὶ ὑποστηρίζεται, ὅτι ὅχι μόνον ἀνήκουν αὐταὶ εἰς τὸν 1ον μ.Χ. αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ τοποθετοῦνται ἐντὸς τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς καὶ δράσεως τοῦ Παύλου (πρβλ. Guthrie, N.T. Introduction, II, σ. 198-246, ἐνθα εὐρίσκειται καὶ ἡ πλήρης ἔρευνα τοῦ προβλήματος τῶν ἐν λόγῳ Ἐπιστολῶν). Ἡ Ὁρθόδοξος ἐρμηνευτικὴ ἀνέκαθεν ἐξέλαβε τὰς Ἐπιστολάς ὡς ἔργα τοῦ Παύλου καὶ ἐθεώρει αὐτάς ὡς ἀνάσπαστον τμήμα τοῦ *Corporis Paulini*.

λοιπόν τῆς ἱστορικῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἔργου Του ἐγκαινιάζει τὴν νέαν ἐν Πνεύματι δημιουργίαν¹. Ἡ κάθοδος τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ τὸ ἔργον Του διανοίγει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸν κόσμον τοῦ Πνεύματος καὶ ἀποκαλύπτει τὴν ὑφισταμένην σχέσιν μεταξύ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ κόσμου εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ Πνεύματος.

Ἡ ἔκχυσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν Παῦλον, ὡς ἐκπλήρωσις τῶν ἀδιαφεύστων πρὸς τοὺς Πατέρας ἐπαγγελιῶν καὶ ὡς ἐπιστέγασμα τοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ, ἀποτελεῖ ὡς ἐκ τούτου σημεῖον τῆς ἐσχατολογικῆς ἐποχῆς, ὡς καὶ εἰς τὰς Πράξεις καὶ τοὺς Συνοπτικούς, τῆς ἐγκαινισθείσης διὰ τῆς διὰ Ἰησοῦ ἐλευσεως τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὁ Παῦλος συμφωνεῖ πρὸς τοὺς Συνοπτικούς καὶ τὰς Πράξεις. Πέραν ὅμως τούτου ὁ Παῦλος χωρεῖ εἰς ἐτέραν σύλληψιν τῆς χορηγήσεως τοῦ Πνεύματος, μὴ ἐξαντλουμένης εἰς τὸ ἐσχατολογικὸν γεγονός. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀποτελεῖ κατ' αὐτὸν τὴν ἀπαρχὴν τῆς περαιτέρω τελειώσεως τῶν πιστῶν (Ρωμ. 8:23) καὶ τὸν ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης ζωῆς² καὶ, συνεπῶς, ἡ παρουσία Του δὲν μαρτυρεῖ μόνον εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἐσχατολογικῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πρόγευσιν καὶ προεξαγγελίαν τῶν μελλόντων νὰ συμβοῦν, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῆς υἰοθεσίας τῶν ἀνθρώπων ἀποτελοῦν ἐν μέρος τῆς μελλούσης τοῦ Πνεύματος ἐργασίας³. Νέαι λοιπὸν διαστάσεις εἰς τὸν ἐσχατολογικὸν χαρακτῆρα τῆς ἐκχύσεως τοῦ Πνεύματος προστίθενται ὑπὸ τοῦ Παύλου, αἵτινες διαστάσεις προσδίδουν νέον χαρακτῆρα εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, πέρα τῶν ἐν τοῖς Συνοπτικοῖς καὶ ταῖς Πράξεσιν ἐκτιθεμένων. Αἱ διαστάσεις δὲ αὗται δὲν προσδίδουν ἀντίθεσιν τῆς Παυλείου περὶ Πνεύματος διδασκαλίας πρὸς τὴν ἀντίστοιχον διδασκαλίαν τῶν Συνοπτικῶν καὶ τῶν Πράξεων, ἀλλὰ διάπτυσιν καὶ περαιτέρω ἀνάπτυξιν, ἐπιβαλλομένην ἐκ τῶν νέων συνθηκῶν, ὑφ' ἃς εὐρέθη ἡ Ἐκκλησία. Ἡ ἐσχατολογικὴ κοινότης εἰς τὰς Πράξεις βιοτὴ τὴν παρουσίαν τοῦ Πνεύματος, ὡς ἔκτακτον ἱστορικὸν γεγονός καὶ ὡς ἀπάντησιν τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Πατρὸς, ἐνῶ εἰς τὸν Παῦλον τὸ Πνεῦμα ἀποτελεῖ μόνιμον ἱστορικὴν πραγματικότητα, ἀναγκαίαν εἰς τὴν δομὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν καταρτισμὸν τῶν ἀγίων, μέχρις οὗ «καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφεσ. 4:12-14)⁴.

1. E. Schweizer, ἐνθ' ἄν., VI, σ. 416, 424.

2. Β'. Κορ. 1:22. 5:5.

3. H. B. Swete, ἐνθ' ἄν., II, σ. 410.

4. G. W. H. Lampe, ἐνθ' ἄν., II, σ. 637. Bultmann, ἐνθ' ἄν., I, σ. 155. E. Schweizer, «The Spirit of Power», ἐνθ' ἄν., σ. 274-5. A. Richardson, ἐνθ' ἄν., σ. 115.

γ) Σχέσις Πνεύματος Ἁγίου, Πνεύματος Θεοῦ καὶ Πνεύματος Χριστοῦ.

Ποῖον ὅμως εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος; Ταυτίζεται αὐτὸ πρὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, περὶ ὧν ἐπανειλημμένως ποιεῖται λόγον ὁ Παῦλος; Ἡ διακρίνεται ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀποτελεῖ διάφορον ὄντοτητα παραλλήλως πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν δρώσαν; Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Παῦλος εἰς πλεῖστα χωρία ὁμιλεῖ ἀδιακρίτως περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ ἢ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς δρώντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἤγαγε τοὺς ἐρμηνευτὰς νὰ δεχθῶν τὴν ἄποψιν, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖον καλεῖται ἢ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ ἢ Ἅγιον Πνεῦμα¹. Ἡ ἄποψις βεβαίως εἶναι ὀρθή, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ καθορίσωμεν τί ἀκριβῶς ἐννοεῖται διὰ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος. Διότι ποιά τις ἀσάφεια δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς σύγχυσιν καὶ ἀδιέξοδον.

Ὡς προελέχθη, ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ² ἢ τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ³ ἢ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ⁴ ἢ τοῦ Κυρίου⁵, ἐννοουμένου τοῦ Χριστοῦ, καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁶. Καὶ περὶ μὲν τῆς σχέσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ δὲν ὑφίσταται ἀνυπερβλήτος δυσκολία, δεδομένου, ὅτι ὁ Παῦλος, ὁμιλῶν περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἔχει σαφῶς πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ **πῆπῃ** **πῆπῃ**, ὅπερ δρᾷ ἐν τῇ Π.Δ. καὶ τῷ Ἰουδαϊσμῷ καὶ ἀποτελεῖ τὴν πνευματικὴν δύναμιν, ἣτις ὑπάρχει ἐν σχέσει πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐκχέεται εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ, τοὺς Προφῆτας, τὸν Μεσσίαν, τὴν ἐσχατολογικὴν κοινότητα κ.λ.π. καὶ ἡ ὁποία, σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι, καθίσταται ἔτι μᾶλλον ἀνεξάρτητος, ὡς ὑπόστασις, καίτοι οὐχὶ πάντοτε σαφῶς διακρινομένη τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἢ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ (Α' Κορ. 2:12) ἐνεργεῖ τὰς δυνάμεις καὶ δρᾷ ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν, προκαλοῦν τὴν ἐμφύχωσιν, τὸν ἀγιασμὸν καὶ τὴν

1. Οἱ πλεῖστοι τῶν ριζοσπαστικῶν ἐρμηνευτῶν ὁμιλοῦν συνήθως περὶ ταυτισμοῦ Πνεύματος καὶ Χριστοῦ εἰς τὸν Παῦλον, ὁρμώμενοι κυρίως ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Β' Κορ. 3:17, τὸ ὁποῖον ἀκριβοῦς ποιοκεφάλους ἔχει προκαλέσει εἰς τοὺς ἐρμηνευτὰς καὶ διάφοροι ἔχουν διατυπωθῆ γνῶμαι, ὡς θά ἴδωμεν κατωτέρω. Πρβλ. J. B o n s i r v e n, Theology of the N.T., σ. 237 ἔξ.

2. Ρωμ. 8:9,14. Α' Κορ. 2:12,13. 3:16. 6:11,7:40. 12:3. Β' Κορ. 3:3. Ἐφεσ. 3:16. Φιλιπ. 3:3.

3. Ρωμ. 8:9. Φιλιπ. 1:19.

4. Γαλ. 4:6.

5. Β' Κορ. 3:16-17.

6. Ρωμ. 9:1. 14:17. 15:13,16. Α' Κορ. 6:19. 12:3. Β' Κορ. 13:13. Ἐφεσ. 1:13. 4:30. Α' Θεσ. 1:5,6. 4:8. Β' Τιμ. 1:14. Τίτ. 3:5.

δόξαν τῶν πιστῶν¹. Διὰ δὲ τοῦ ὄρου «ἅγιον πνεῦμα» ἢ «πνεῦμα Θεοῦ», ὁ Παῦλος ἐννοεῖ τὸ «πνεῦμα», ὅπερ πολλακίς ἀναφέρει ἀδιακρίτως δηλών διὰ τοῦ ὄρου τὴν ὑπερφυσικὴν ἐκείνην θείαν δύναμιν, τὴν δημιουργοῦσαν μίαν νέαν κατὰστασιν πραγμάτων ἐν τοῖς πιστοῖς καὶ νέμουσαν τοῖς πιστοῖς τὰ χαρίσματα.

Παραλλήλως ὁμοίως ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ ἢ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Κυρίου. Πρόκειται περὶ ἄλλου πνεύματος ἢ περὶ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα; Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος, ὡς εἰς πολλὰ σημεῖα τῶν Ἐπιστολῶν του βεβαίωι ὁ Ἀπόστολος². Ὁ Ἰησοῦς, ὡς κεχρισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Μεσσίας, ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς δευτέρος Ἀδὰμ ἐγένετο εἰς πνεῦμα ζωοποιῶν (Α' Κορ. 15:45). Ὁ E. Schweizer εἰς τὸ Ρωμ. 8:9-10 εὗρσκει τὴν κλεῖδα τῆς τοιαύτης σχέσεως, ὑποστηρίζων, ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῆς ὑψώσεως κατέστη Πνεῦμα, οὕτως ὥστε ὁ πιστὸς ζῶν ἐν Χριστῷ ζῆ ἐν πνεύματι³. Ἡ ἀπολυτρωτικὴ ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ μέσον, δι' οὗ τὸ Πνεῦμα οἰκεῖ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς οὗτος ὁ Χριστὸς, ὡς πνεῦμα ζωοποιῶν, καθίσταται ὁ φορεὺς τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν⁴. Ὅθεν ὑπάρχει ἀλληλεξάρτησις μεταξὺ τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τε τῇ φύσει ἀμφοτέρων, ὡς προερχομένων ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῶν ὡς σκοποῦντων εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἡθικοποίησιν τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ σχέσις ὁμοίως αὕτη ἀπορρέει ἐκ τῆς κοινῆς πηγῆς τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ, ἥτοι τοῦ Θεοῦ, ὅστις δι' Υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος Αὐτοῦ ἐνεργεῖ τὴν σωτηρίαν καὶ υἰοθεσίαν (Γαλ. 4:6), ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ὅπερ εἶναι πνεῦμα υἰοθεσίας (Ρωμ. 8:15,23). Ἡ δὲ δύναμις τῆς ἀπολυτρωτικῆς ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ ἀποστολῆ τοῦ Πνεύματος μεταποιεῖ τὸν δοξασθέντα Κύριον ὄχι μόνον εἰς φορέα τοῦ πνεύματος ἀλλὰ καὶ εἰς συναποστέλλοντα μετὰ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα εἰς τὸν κόσμον καὶ τοῦτο καθίσταται ἐξόχως σαφὲς εἰς τὸν Ἰωάννην (15:26.16:7. 14:16,26). Ἐὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δραστηριοποιεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀπολυτρώσεως διὰ τῆς ὁμοφώνου συγκαταθέσεως τοῦ Θεοῦ, ὡς Πατρὸς, καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς Υἱοῦ. Τοῦτο οὐδὲν ὡς σημαίνει τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Υἱοῦ ὡς ἐτέρας πηγῆς τοῦ Πνεύματος (Filioque), ἀλλὰ δηλοῖ τὴν συμμετοχὴν τοῦ Υἱοῦ εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Πνεύματος εἰς τὸν κόσμον, ἐφ' ὅσον δι' Αὐτοῦ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἡμῖν ἐχαρίσατο (Ρωμ. 8:32). Ὡς φέρον ἄλλωστε μαρτυρίαν διὰ τὸν Ἰησοῦν, τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ, καθ'

1. Bultmann, ἐνθ' ἄν., σ. 153. Stacey, ἐνθ' ἄν., σ. 129 ἐξ. Richardson, ἐνθ' ἄν., σ. 120 ἐξ. Bonsirven, ἐνθ' ἄν., σ. 237 ἐξ. Pratt, ἐνθ' ἄν., II, σ. 135 ἐξ.

2. Α' Κορ. 12:4,9,11,13. Ἐφεσ. σ. 4:4.

3. Εἰς Kittel's Th.D.N.T. VI, σ. 418, 433.

4. Lampe, ἐνθ' ἄν., II, σ. 637. C. A. A. Scott, ἐνθ' ἄν., σ. 257-261.

ὄσον, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὁ Ἰησοῦς βεβαιοῖ, ὅτι τὸ πνεῦμα «ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν» (Ἰωάν. 16:15).

Ὁ τοιοῦτος ἕμως συσχετισμὸς τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ, οὐδόλως ὀφείλει νὰ ὀδηγῇ εἰς τὸν ταυτισμὸν τῶν δύο τούτων, ὡς τινες τῶν ἐρμηνευτῶν ἐδέχθησαν, ὀρμώμενοι ἐκ τῆς παρερμηνείας τοῦ Β'. Κορ. 3:17, ἀφ' ἐνός¹, καὶ ἐκ τῆς δῆθεν ὑφισταμένης συμπτώσεως τῶν λειτουργιῶν ἀμφοτέρων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀφ' ἑτέρου.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ Β' Κορ. 3:17· «ὁ δὲ Κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν» πλεῖσται ὅσοι ἐκδοχαὶ ἔχουν διατυπωθῆ κατὰ καιροὺς ὑπὸ διαφόρων ἐρμηνευτῶν (Prat, Holzmeister, Goettsberger, F. C. Baur, Ph. E. Hughes, Richardson, C. A. A. Scott, E. Schweizer κ.ά.)², ἐξ ὧν ἡ κατὰ τὴν γνώμην μας ὀρθωτέρα εἶναι ἢ ἀναφέρουσα τὸ «πνεῦμα» εἰς τὸν τρόπον ὑπάρξεως τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου, «Ὅστις ὡς πνεῦμα ἀποτελεῖ καὶ τὴν πηγὴν τῆς νέας δημιουργίας.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν συσχετισμὸν τῶν λειτουργιῶν τῶν δύο τούτων μέσων λυτρώσεως, Χριστοῦ-Πνεύματος, ὁ ἰσχυρισμὸς δὲν εἶναι ὀρθός. Ὑπάρχει λεπτή, ἀλλ' ἰσχυρὰ διαφορὰ μεταξύ τῶν λειτουργιῶν τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν Παῦλον. Τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Παῦλον ἐνσωματοῖ τὴν πνευματικὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν καὶ τὴν ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν πρὸς σωτηρίαν. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀάρατον καὶ διαρκῆ ἐνοίκησιν τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ, ὡς τοῦ θεμελίου τῆς νέας πίστεως καὶ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως. Δυναμει δὲ αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς πρὸς αὐτὴν πίστεως, ὡς οὐσιώδους παράγοντος, δρᾷ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ἡ δημιουργία ἕμως τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, μὲ βάσιν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ἀποτελεῖ ἔργον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ὅπερ πλουσίως ὁ Θεὸς ἐζέχεεν εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος (Τίτ. 3:5). Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διατηρεῖ ἄσβεστον τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλπίδα, προβαίνει εἰς ἀποκαλύψεις καὶ προφητείας, χορηγεῖ τὰ χαρίσματα, ἐνοῖ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ δίδει μορφήν καὶ ὑπόστασιν εἰς τὸ πνευματικὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο καθιστᾷ πραγματικότητα τὴν υἰοθεσίαν, ἐκτυλίσσει τὰ μυστήρια καὶ ἀνακαλύπτει τὰ βῆθη τοῦ Θεοῦ καὶ προκαλεῖ τὰ ἔκτακτα πνευματικὰ φαινόμενα ἐν τῇ ζωῇ τῶν πιστῶν³. Αὐτὸ δὲ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ἐγεῖραν τὸν Κύριον Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν⁴,

1. C. A. A. Scott, ἐνθ' ἀν., σ. 329.

2. Πρ βλ. Ἑμέτερον, Τὸ Φιλολογικὸν καὶ Θεολογικὸν πρόβλημα... σ. 152-5. Richardson, ἐνθ' ἀν., σ. 121-2. C. A. A. Scott, ἐνθ' ἀν., σ. 259-260. E. Schweizer, ἐνθ' ἀν., VI, σ. 419, 433.

3. Burton, ἐνθ' ἀν., σ. 490-1. Swete, ἐνθ' ἀν., II, σ. 409. Lampe, ἐνθ' ἀν., II, σ. 636-7. Richardson, ἐνθ' ἀν., σ. 109-112. Bultmann, ἐνθ' ἀν., I, σ. 153 ἐξ.

4. Ρωμ. 1:4. 8:11.

καὶ τὸ ὁποῖον δικαιοῖ τὸν πιστὸν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ¹. Συνεπῶς ὑφίσταται ζωηρὰ καὶ οὐσιώδης διάκρισις μεταξὺ τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πιστῶν, ἐνῶ πρόκειται περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ὡς δύναμις καὶ παρουσία ἐνυπάρχει ὀπισθεν τῶν δύο αὐτῶν πραγματικοτήτων, Χριστοῦ-Ἁγίου Πνεύματος.

Ἐκ τοῦ σημείου τούτου τῆς αὐτονόμου δράσεως τοῦ Πνεύματος ἀγόμεθα εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς αὐθιπαρξίας καὶ προσωπικότητος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν Παῦλον. Εἶδομεν προηγουμένως, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὑπάρχει ἐν συναρτήσει πρὸς τὸν Θεόν, τοῦ Ὁποίου ἀποτελεῖ τὴν ἀχώριστον δύναμιν, καὶ δρα ὡς ἐσχατολογικὸν δῶρον δυνάμει τῆς ἐν Χριστῷ θείας Ἀποκαλύψεως καὶ λυτρώσεως. Βεβαίως ὁ Παῦλος, μὴ ἐμφορούμενος ὑπὸ φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων καὶ θεωρητικῶν ἐνοράσεων, δὲν χωρεῖ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἐσωτέρας οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἀρνούμενος εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν Αὐτοῦ, ὡς πνεύματος, κατὰ Παλαιδιαθηκικὴν παράδοσιν². Οὐδὲ καθορίζει οὗτος τὴν ἐσωτέραν ὑφὴν ὑπάρξεως καὶ οὐσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ³. Θεωρεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὡς τὴν διαρκῶς παροῦσαν θεῖαν δρᾶσιν ἐν τῇ ἐσχατολογικῇ κοινότητι, ὑπὸ τὰς ποικίλας αὐτῆς τῆς θείας δυνάμεως ἐκφάνσεις, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ τὸ μέσον, δι' οὗ ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει τὰς βουλὰς Του καὶ ἐπιτρέπει εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν εἰσδυσιν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς θείας μεγαλειότητος. Τὸ γεγονὸς ὅμως τοῦτο οὐδόλως ἐμποδίζει τὸν Παῦλον νὰ ὁμιλῇ περὶ ἀνεξαρτήτου θείας δυνάμεως, παραλλήλως πρὸς τὸ Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, δρώσης με προσωπικὰς καὶ ἀτομικὰς ιδιότητας. Ἐντονα προβάλλουν καὶ εἰς τὸν Παῦλον τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς ὑποστάσεως καὶ προσώπου, παραλλήλου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Υἱόν. Ὁ Θεὸς Preiss, εἰς ἓν περιώνυμον καταστάν ἄρθρον του⁴ γράφει χαρακτηριστικῶς καὶ τὰ ἐξῆς: «Τὸ ἅγιον πνεῦμα δὲν εἶναι μία ἄγνωστος πνευματικὴ ὄντοτης, οὔτε μία ἰδέα, οὔτε τι ἄοριστον. Αὐτὸ εἶναι πρόσωπόν τι. Ἄν καὶ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν ἢ λέξις Πῆ7 εἶναι θηλυκοῦ γένους καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ πνεῦμα εἶναι οὐδέτερον, ἢ Κ.Δ. βεβαίως μετὰ πλήρους σαφηνείας, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι τόσον πρόσωπον, ὅσον ὁ Χριστὸς καὶ Αὐτὸς ὁ Θεός. Τὸ Πνεῦμα μαρτυρεῖ, ὁμιλεῖ, διδάσκει, κατηγορεῖ, πείθει· δύναται τις νὰ λυτῇ αὐτὸ (Ἐφεσ. 4:30)...»⁵.

1. Α'. Κορ. 6:11.

2. Stacey, ἔνθ' ἄν., σ. 129. Richardson, ἔνθ' ἄν., σ. 120 ἐξ.

3. Swete, ἔνθ' ἄν., II, σ. 409. Richardson, ἔνθ' ἄν., σ. 121 ἐξ.

4. Theó Preiss, «The Inner Witness of the Holy Spirit. The doctrine of the Holy Spirit and Scripture» εἰς Interpretation, A Journal of Bible and Theology, July 1953, σ. 259-280.

5. Ἐνθ' ἄν., σ. 264.

Καὶ συνεχίζει: «Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἔχει ἤδη διατυπωθῆ ἔν τῇ Κ.Δ. ὡς τὸ τρίτον πρόσωπον, τὸ μυστήριον τοῦ ὁποίου ἡ Ἐκκλησία βραδύτερον προσεπάθησε νὰ καθορίσῃ εἰς τὸ δόγμα τῆς Τριάδος»¹. Τὴν διάκρισιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς προσωπικότητος, δέχονται σχεδὸν πάντες οἱ ἐρμηνευταί, παρὰ τὰς ἐνιαχοῦ ἐμφανιζομένας ἀσαφείας εἰς τινὰ χωρία².

Ὁ Παῦλος παρέχει σαφεῖς μαρτυρίας περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἀνεξαρτήτου ὑποστάσεως. Εἰς τὸ Β'. Κορ. 13:13 τὸ Ἅγιον Πνεῦμα παρατίθεται ὁμοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ: «ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν». Ἐπίσης τὸ Α'. Κορ. 12:4-6 ἀναφέρει τὸ Πνεῦμα ὁμοῦ μετὰ τοῦ Κυρίου, ἦτοι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν δημιουργίαν χαρισμάτων, διακονιῶν καὶ ἐνεργημάτων ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἅτινα πάντα καταωτέρω (στχ. 7-11) ἀποδίδονται εἰς ἔν και τὸ αὐτὸ Πνεῦμα.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν μαρτυριῶν αὐτῶν, εἰς τὸν Παῦλον ἀποδίδονται προσωπικαὶ ιδιότητες εἰς τὸ Πνεῦμα, αἵτινες τονίζουν τὴν προσωπικότητα αὐτοῦ καὶ ἀπαλλάσσουν αὐτὸ τῆς ιδιότητος, ὡς μιᾶς ἀπροσώπου θείας δυνάμεως. Οὕτω τὸ Πνεῦμα παρίσταται ὡς συμμαρτυροῦν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου (Ρωμ. 8:16), ὡς συναντιλαμβανόμενον τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν καὶ ὡς ὑπερευτυχάνον στεναγμοῖς ἀλαλήτοις (Ρωμ. 8:26) καὶ λυπεῖται ἐκ τῶν ἀνόμων ἔργων τῶν πιστῶν (Ἐφεσ. 4:30). Ἐπίσης αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐρευνᾷ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς ὁ Υἱός, οὕτω καὶ αὐτὸ γνωρίζει τὰ τοῦ Θεοῦ (Α'. Κορ. 2:10-11). Καθίσταται, οὕτω, τὸ Πνεῦμα φορεὺς Ἀποκαλύψεως (Α'. Κορ. 2:10) καὶ λαλεῖ, ὡς καὶ ὁ Θεός (Α'. Τιμ. 4:1) καὶ φέρει μαρτυρίαν περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ κόσμῳ (Α'. Τιμ. 3:16)³. Δίδεται, οὕτω, μία ἄνευ προηγουμένου αὐτοτέλεια εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, τὸ Ὅποῖον καθίσταται δεσπόζουσα δύναμις εἰς τὴν ἐδραΐωσιν τῆς ἐν Χριστῷ Ἀποκαλύψεως καὶ σωτηρίας καὶ εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἠθικοποιήσεως τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς γεφυρώσεως τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώπου μετὰ τῆς πνευματικῆς πραγματικότητος, ἦτοι τοῦ Θεοῦ.

1. Ἐνθ' ἄν., σ. 265.

2. Swete, ἐνθ' ἄν., II, σ. 409. Snaith, ἐνθ' ἄν., σ. 182-3. D. E. H. Whiteley, *The Theology of St. Paul*, σ. 127-9. Bonsirven, ἐνθ' ἄν., σ. 237-240. Lampe, ἐνθ' ἄν., II, σ. 636. Richardson, ἐνθ' ἄν., σ. 120-124. Arndt-Gingrich, ἐνθ' ἄν., σ. 684. Stacey, ἐνθ' ἄν., σ. 144. G. B. Stevens, *The Theology of the N.T.* σ. 444-5. Pratt, ἐνθ' ἄν., II, σ. 143-6. Ὁ E. Schweizer ἀρνεῖται νὰ ἀποδώσῃ τὸν ὄρον «πρόσωπον» εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐφ' ὅσον οὗτος δὲν ὑπάρχει οὔτε εἰς τὴν ἐβραϊκὴν, οὔτε εἰς τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν. Θεωρεῖ τὸ πνεῦμα ὡς δῶρον καὶ δύναμιν καὶ ὡς τὸν τρόπον, δι' οὗ ὁ Κύριος εἶναι παρὼν εἰς τὴν χριστιανικὴν Κοινότητα. Συναντᾷ ὅμως δυσχερείας εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Β'. Κορ. 13:13, ἐνθα σαφῶς ἀναφέρονται Θεός-Χριστός-Ἅγιον Πνεῦμα (ἐνθ' ἄν., VI, σ. 433-4).

3. Théo Preiss, ἐνθ' ἄν., σ. 267 ἐξ.

χαρακτήρα πρὸς μετάδοσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὅθεν, διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐπιβάλλεται μία τάξις εἰς τὴν χορήγησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τούτου προηγεῖται ἡ πίστις τοῦ ἀτόμου, ἥτις ἐπισφραγίζεται διὰ τῆς χορηγήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ γεννῶντος τὰ χαρίσματα, ὡς θέλομεν ἴδει.

ε) Λειτουργίαι καὶ ἐκφάνσεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πιστῶν.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἐσχατολογικὸν δῶρον εἰς τὸν Παῦλον, ἀλλὰ καὶ ἀπαρχὴν καὶ ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης ζωῆς¹, ἥτοι σημεῖον μιᾶς μελλούσης νὰ ἔλθῃ καταστάσεως², καὶ ὡς τοιοῦτον δρᾷ ἐν τῇ προσμενούσῃ κοινότητι μεταξὺ τῆς ἀρξαμένης ἐσχατολογικῆς κοινότητος καὶ τῆς παρουσίας ἐν δόξῃ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅστις θὰ ἔλθῃ, ἵνα παραλάβῃ τοὺς ἰδίους, οὗς εἰς τέλος ἠγάπησεν³. Εἰς τὸ μεταξὺ τοῦτο ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος καθίσταται αἰσθητὴ ἐν δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι⁴ καὶ ἀπεργάζεται τὴν δημιουργίαν τοῦ πνευματικοῦ σώματος⁵, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὸν στόχον του καὶ τὴν κλεῖδα τῆς εἰσόδου εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Ποικίλαι εἶναι δὲ αἱ ἐκφάνσεις καὶ λειτουργίαι αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐπὶ μέρους ἀτόμων. Αὗται δὲ θὰ ἠδύνατο νὰ διακριθῶσιν εἰς μονίμους καὶ ἐκτάκτους, ἀναλόγως τῶν ἀποκαλύψεων καὶ ἐπιδράσεων τοῦ Πνεύματος, ὅπερ παρέχεται τοῖς πιστοῖς κατὰ τὸ συμφέρον⁶, πρὸς οἰκοδομὴν⁷, ἀπρὸς τὸν καταρτισμὸν ἀγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ⁸. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐνεργεῖ ὡς Πνεῦμα τῆς προφητείας, τῆς προφητείας λαμβανομένης ὡς ἀποκαλύψεως τῶν θείων βουλῶν⁹ καὶ ὡς προεξαγγελίας τῶν μελλόντων¹⁰. Τὸ χάρισμα τῆς προφητείας ἠδύνατο νὰ ἀποτελῇ προνόμιον παντὸς πιστοῦ (Α΄ Κορ. 14:24), ὁ Παῦλος ὅμως φαίνεται νὰ διακρίνῃ μίαν τάξιν πιστῶν, ἰκανῶν πρὸς προφητείαν, καὶ τοῦτο πρὸς ἐμπέδωσιν μιᾶς τάξεως εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας (Α΄ Κορ. 13:27-30).

1. Ρωμ. 8:23. Β΄ Κορ. 1:22. 5:5. Ἐφεσ. 1:14.

2. E. Schweizer, ἐνθ' ἄν., VI, σ. 422-4.

3. Ἰωάν. 13:1.

4. Γαλ. 3:5. Β΄ Τιμ. 1:7. Ρωμ. 1:4. 15:19,13. Α΄ Κορ. 2:4. 12:10.

5. Α΄ Κορ. 15:44-49. Γαλ. 6:1. Πρβλ. E. Schweizer, ἐνθ' ἄν., VI, σ. 436-8.

6. Α΄ Κορ. 12:7,11. 14:26.

7. Α΄ Κορ. 14:26.

8. Ἐφεσ. 4:12. Α΄ Κορ. 14:3-5,6.

9. Α΄ Κορ. 13:2. Α΄ Τιμ. 4:14.

10. Ρωμ. 12:6. Α΄ Κορ. 12:10. 13:8-9. 14:6,22,28-33. Α΄ Θεσ. 5:20. Α΄ Κορ. 14:1-5. Α΄ Τιμ. 4:1.

Ἡ προφητεία εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἐσχατολογικῆς ἐποχῆς (Πράξ. 2:16...) καὶ προφῆται ἀποτελοῦν τὴν ἀμέσω, μετὰ τοὺς Ἀποστόλους τάξιν ἐν τῇ ζωῇ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας¹.

Ἡ πνευματοκρατικὴ ὑφὴ τῆς Ἐκκλησίας καθιστᾷ τὴν προφητείαν στοιχεῖον οὐσιῶδες τῆς λειτουργίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ προφητεία ἀποτελεῖ τὴν ὑλοποίησιν τῆς θείας βουλῆς καὶ τὴν ἐξωτερικευσιν τῶν θείων ἐνηχήσεων. Ὁ δὲ ἐμπλουτισμὸς τῶν πιστῶν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ (Α΄ Κορ. 2:10-12), καθιστᾷ τὴν προφητείαν οὐσιῶδες φαινόμενον τῆς δράσεως τοῦ Πνεύματος. Ἡ ἀποκάλυψις δὲ τῶν θείων βουλῶν ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην γνῶσιν διὰ τὸν ἄνθρωπον, πρὸς ἣν ἀντιπρατίθεται ἡ γνῶσις τοῦ κόσμου, ἥτις, ὡς καρπὸς τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου τούτου, εἶναι μωρία εἰς τὸν Θεὸν (Α΄ Κορ. 2:12). Ὡς τοιαύτη ἡ προφητεία εἶναι ἀποκάλυψις τοῦ ἀπ' αἰῶνος κεκρυμμένου μυστηρίου τοῦ Θεοῦ, «ὃ ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν πνεύματι»². Τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῆς εἶναι ἡ σωτηρία τῶν πιστῶν εἰς τὸ «εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετόχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου»³. Ἄρα ἡ προφητεία εἶναι ἀποκάλυψις καὶ μαρτυρία περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου Αὐτοῦ καὶ τῆς δι' Αὐτοῦ σωτηρίας τῶν πάντων⁴. Καὶ τοῦτο καθιστᾷ δυνατὸν ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄρα, τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τῆς μαρτυρίας περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ⁵. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας προσωρινῇ μόνον κέκτηται ἰσχὺν καὶ μεταβατικὴν. Ὅταν τὸ ὄλον ἔλθῃ, τότε τὸ ἐπὶ μέρους καταργηθήσεται (Α΄ Κορ. 13:8-10)⁶. Ἡ μαρτυρία περὶ τοῦ Ἰησοῦς εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας διὰ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τοῦτο ἐμφάνεται καὶ ἐκ τῆς θέσεως, ἣν κατέχουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν οἱ Ἀπόστολοι, ὡς τε φρεῖς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ὡς αὐτόπται καὶ μάρτυρες τῶν περὶ τὸν Ἰησοῦν γεγονότων. Οὔτοι, οἱ Ἀπόστολοι, εὐρίσκονται εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πυραμίδος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας⁷ καὶ ἀποτελοῦν τὴν ζῶσαν περὶ Ἰησοῦ μαρτυρίαν, ὡς αὐτόπται καὶ ὑπηρεταὶ τοῦ Λόγου γενόμενοι⁸.

1. πρβλ. G. Friedrich, «Προφήτης» εἰς Kittel's Th.D.N.T., VI, σ. 828-861, εἰδικῶς σ. 850.

2. Ἐφεσ. 3:5.

3. Ἐφεσ. 3:6.

4. Friedrich, ἔνθ' ἄν., VI, σ. 850.

5. Théo Preiss, ἔνθ' ἄν., σ. 267 ἐξ. 270 ἐξ. Richardson, ἔνθ' ἄν. σ. 114.

6. Friedrich, ἔνθ' ἄν., VI, σ. 850.

7. Α΄ Κορ. 12:28-29. Ἐφεσ. 4:11.

8. Λουκ. 1:2. Ἰωάν. 15:27. Α΄ Ἰωάν. 1:1-3.